

KÉPES-E EGY NEMZETI PARK A REGIONÁLIS FEJLŐDÉST ELŐMOZDÍTANI? - AZ AGGTELEKI NEMZETI PARK SPECIÁLIS ESETE

TELBISZ TAMÁS, MARI LÁSZLÓ, GRUBER PÉTER, KÓSZEGI MARGIT,
BOTTLIK ZSOLT, STANDOVÁR TIBOR

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Földrajz és Földtani Intézet, Természetföldrajzi Tanszék

Abstract

Recently, it is often argued that national parks (NP) should become drivers of regional development beside their essential nature protection tasks. This goal is reasonable by providing jobs and promoting tourism. This approach is examined here by the example of Aggtelek National Park (ANP). We created interviews with the managers of the NP and the neighbouring settlements, and performed a questionnaire survey of local people and tourists.

It is evident that Baradla Cave („Aggtelek Dripstone Cave”) still plays a strongly dominant role in local tourism, with 2/3 of tourists arriving here only to visit the cave. 58% of tourists are one-day visitors, but 78% of tourists are recurring guests. The most serious problems of Aggtelek Karst settlements are unemployment, depopulation and public security. The ANP has a deep presence in the life of local people, ¼ of locals have some professional/job relation to the NP, and further 40% have some personal links to the NP. In general, local people evaluate the ANP as „slightly positive”, but they perceive several NP-related regulations and limitations, too. All stakeholders agree to boost tourism, but it is not easy. A feasible way to enhance tourism would be the thinking in larger units, and the creation of more direct tourist links with other territories, especially with the neighbouring karst region in Slovakia.

Kulcsszavak: karszt, táj, turizmus, barlang, Jósvafő, Aggtelek

1. Bevezetés

A nemzeti parkok (NP) feladataiban és a hozzájuk kapcsolódó értékrendszerekben a mintegy 150 éves „NP-történelem” során többször is változások következtek be, országtól, helytől és időtől függően (Frost – Hall 2009). Elsődleges cél természetesen (?) a természetvédelem, de a turizmus fellendítése a kezdetektől fogva nagy hangsúlyt kapott a legtöbb nemzeti parkban, ami egyben konfliktusokat is szült. Napjainkban egyre többen hangsúlyozzák, hogy a NP-oknak (vagy natúrparkoknak) a regionális fejlődés motorjává kell válniuk (Mose 2007). Ez azonban kérdéseket is felvet, nevezetesen hogy valóban képes-e egy NP a regionális fejlődést előmozdítani, és hogy a fejlődés milyen összeütközést okozhat az eredeti célkitűzésekkel. Ezeket a kérdéseket szem előtt tartva egy pályázat keretében azt vizsgáljuk, hogy a karsztvidékeken létrejött nemzeti parkok milyen lehetőségeket jelentenek az ott élők számára, jelen cikkben az Aggteleki NP-ot (ANP) véve górcső alá.

Munkánk során interjúkat készítettünk az ANP és a környező települések vezetőivel, külső szakemberekkel, továbbá kérdőívezést végeztünk az ANP dolgozók, a helyi lakosság, valamint a turisták körében. Ezek egy részét mutatjuk be itt, a terjedelmi korlátok miatt nagyon tömören.

Aggtelek turizmusa kapcsán fontos előljáróban megjegyezni, hogy míg a világ számos részén a NP-ok turizmusa látványos ütemben növekszik, addig Aggteleken a csúcs az 1980-as évek közepén volt, azóta erős visszaesés, majd lényegében stagnálás tapasztalható a látogatószámokban. Másik fontos jellemzője az aggteleki turizmusnak a kiránduló turizmusra máshol is jellemző erős szezonális – amit egyébként a barlang önmagában nem indokolna –, és amit Aggtelek viszonylagos távolsága tovább erősít.

2. Kérdőívek felvétele

A kérdőíveket 2018. július elején vettük fel egy hét során, amelyben hétköznap és hétvége is előfordult. A helyi lakosokkal összesen 187 kérdőív készült, 14 településen, nagyjából Ragálytól Tornanádaskáig. Az adatok értékelésénél fontos figyelembe venni, hogy nagyjából napközben készültek a kérdőívek, tehát az töltötte ki, aki ráért ebben az időszakban. A kitöltők 15%-a tartozott a roma etnikumhoz. 17%-a volt nyugdíjas, a többi aktív korú felnőtt. A kitöltők 6%-a rendelkezett felsőfokú, 57%-a középiskolai és 37%-a általános iskolai végzettséggel.

A turista kérdőívek közül itt most csak a magyar nyelvűeket értékeljük, szám szerint 334-es. 5 faluban végeztük a felmérést, de a kérdőívek ¾-e Aggteleken lett fölveve. A turista kérdőívet kitöltők összetétele természetesen több szempontból is eltérő, mint a helyi kérdőívet kitöltőké: 86%-uk aktív korú felnőtt, 40%-uknak van felsőfokú és 52%-uknak középfokú végzettsége.

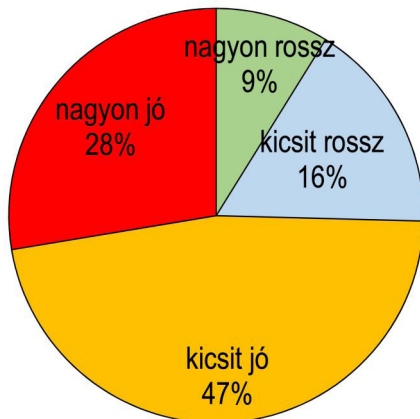
3. Eredmények

A kérdések között szerepelt a saját foglalkozás és a szülők/nagyszülők foglalkozása is. A földhöz/tájhoz való kismértékű és csökkenő kötődést jellemzi, hogy a mezőgazdasággal foglalkozók száma a szülők körében még 16% volt, ez mára 2%-ra fogyatkozott. A csökkenő kötődést tükrözi az is, hogy mindössze 1/3-uk jelölte a gyenge termőföldeket a táj nehézségei között. A lakosság köréből régen sokan dolgoztak bányában (17%), ez a lehetőség mára eltűnt, és a különböző fizikai munkát végzők aránya is 25%-ról 13%-ra csökkent. Megnőtt viszont az irodai, illetve a bolti dolgozók aránya (mindkettő 3%-ról 11%-ra). Közvetlenül a természettel foglalkozó szakmák (pl. erdész) mindkét kérdéskörnél csupán 4%-ot tettek ki.

Szintén a karszttal való kapcsolatot jellemzi, hogy a környező falvak lakóinak 57%-a szinte soha nem jár az itteni barlangokban. Ugyanakkor az erdőbe, rétekre 47%-uk legalább heti rendszerességgel megy.

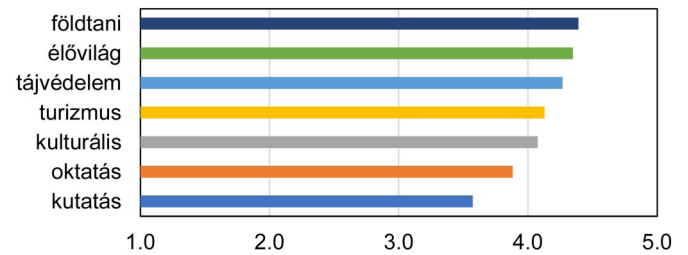
Gazdasági helyzetüket – minden nehézség ellenére – nagyrészt inkább kicsit jónak tartják, és a változásokat is inkább kicsit

Milyen az ANP léte a település számára?

1. ábra: Az ANP összefoglaló értékelése a helyi lakosok által

NEMZETI PARK FELADATAI, HELYI LAKOSSÁG SZERINT
(1: nem fontos - 5: legfontosabb)

2. ábra: Az ANP feladatai a helyi lakosság véleménye szerint

jónak érzékelik. 80%-uk érzi úgy, hogy „ÁLDÁS” ezen a vidéken lakni és csak 8%-uk tartja „ÁTOK”-nak. Ebben érezhetően benne van a szülőföldnek kijáró becsület és egyfajta óvatos, „elvárt” pozitív hozzáállás. A kérdezettek nagy többsége itt született ezen a vidéken, néhányan házasság révén kerültek ide, és elenyésző azoknak a száma, akik munka (4%), vagy a természet szeretete miatt (2%) telepedtek le ezen a vidéken. Ugyanakkor az elvándorlási hajlandóság magas fokú, 37% elköltözné innét, ha tehetné. Elsősorban valamelyik (közeli) városba, és a külföldre költözést nem nagyon említik (akik ilyen tervezték, azok már feltehetőleg elköltöztek), és sok esetben a „Dunántúl”, illetve a „jobb falu” jelenik meg mint „álomkép”. Legfontosabb problémának egyértelműen a munkanélküliséget (47%) jelölték meg (nagyon akut válsághelyzetet jelent per pillanat a közfoglalkoztatás átalakítása/leépítése), és ettől lemaradva, egymáshoz képest hasonló súlyokkal említették a közlekedési nehézségeket (14%), az elöregedést (13%) és a roma lakossággal összefüggő közbiztonsági problémákat (12%). Kérdőívekben, de még inkább a személyes interjúkban gyakran jelenik meg a problémák fő forrásaként, hogy ez a vidék „eldugott”, „messze van mindentől”. Ez a tény összefügg a határ közelségével, amit itt most részleteiben nem tárgyalunk.

A turizmussal közvetlenül a helyi lakosság 20%-a találkozik, és a turizmus jelenlétét alapvetően nem érzik terhelőnek, csak 24%-uk szerint „tömeges”, és 69%-uk válaszolta azt, hogy jobb lenne, ha több turista érkezne a településre. Ebből látszik, hogy a turizmusra komoly lehetőségként („mentőövként”) tekintenek a helyiek.

Napjainkban feltörekvő terület a geoturizmus (Dowling – Newsome 2006). Ugyanakkor ez a fogalom nem jelenik meg sem a NP gondolkodásában, sem a külső szakemberekében, és a helyieknek is csak 10%-a ismeri ezt a fogalmat. Ugyanakkor a turisták 60%-a mondta, hogy találkozott már ezzel a fogalommal (ezt persze kritikával kell fogadni), és 20%-uk nevezte magát (részben) geoturistának, nagyjából helyesen megjelölve a fogalmat. Ez viszont mindenképp jelzi, hogy ez a „turista-szegmens” létezik!

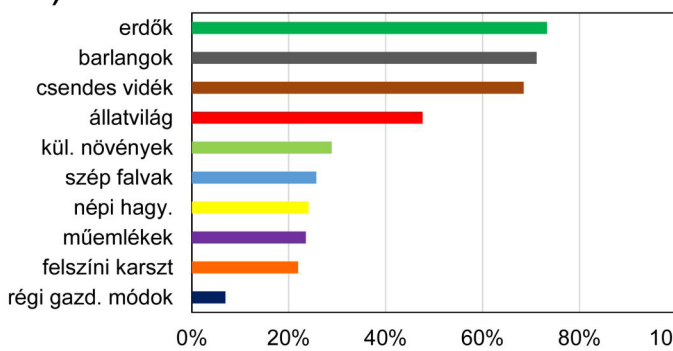
A helyi lakosok és az ANP kapcsolata igen érdekes kérdés. Az ANP vezetői is említették, hogy ez a kapcsolat nem mindig súrlódásmentes. A helyi lakosok 40%-ának van valamilyen személyes kapcsolata az ANP-vel, a szakmai/munkahelyi kapcsolatok pedig 23%-ot tesznek ki. Ez jelzi, hogy az ANP megkerülhetetlenül jelen van az itt élők mindennapjaiban. Az itt élők ¾-e inkább hasznosnak ítéli az ANP jelenlétét (1. ábra), 38% a munkalehetőségek, 18% a turizmus miatt. Ugyanakkor 2/3-uk szerint komoly hátrányokat, korlátozásokat is el kell szenvedniük a NP miatt, és elsősorban a fával, erdővel kapcsolatos korlátozásokat találják problémásnak, de gyakran említik a kaszálás, építkezések és általában az engedélyeztetések gondjait.

Szinte egyöntetű a vélemény (97%), hogy az ANP nem enged beleszólást, de betekintést se nagyon, a saját ügyeibe. Ez annál is inkább probléma, mert a szakirodalom gyakorlatilag állandóan azt sulykolja, hogy a helyiekkel való konzultáció, a közös testületek felállítása alapvető fontosságú egy NP sikeres működtetéséhez (Mose 2007; Frost, Hall 2009).

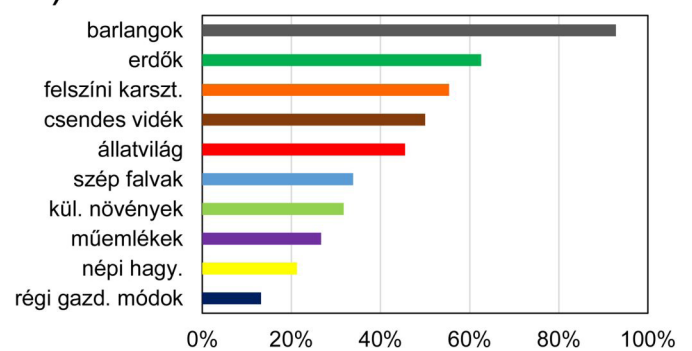
Ugyanakkor a helyi lakosok a NP feladatait nagyrészt hasonlóképpen ítélik meg, mint az ANP vezetői, első helyre a földtani értékek és az élővilág védelmét helyezve majdnem egyforma súllyal (2. ábra).

A táj értékeit vizsgálva szembeötlő, hogy a helyi lakosság némiképp eltérően látja ezeket, mint a turisták (3. ábra). A

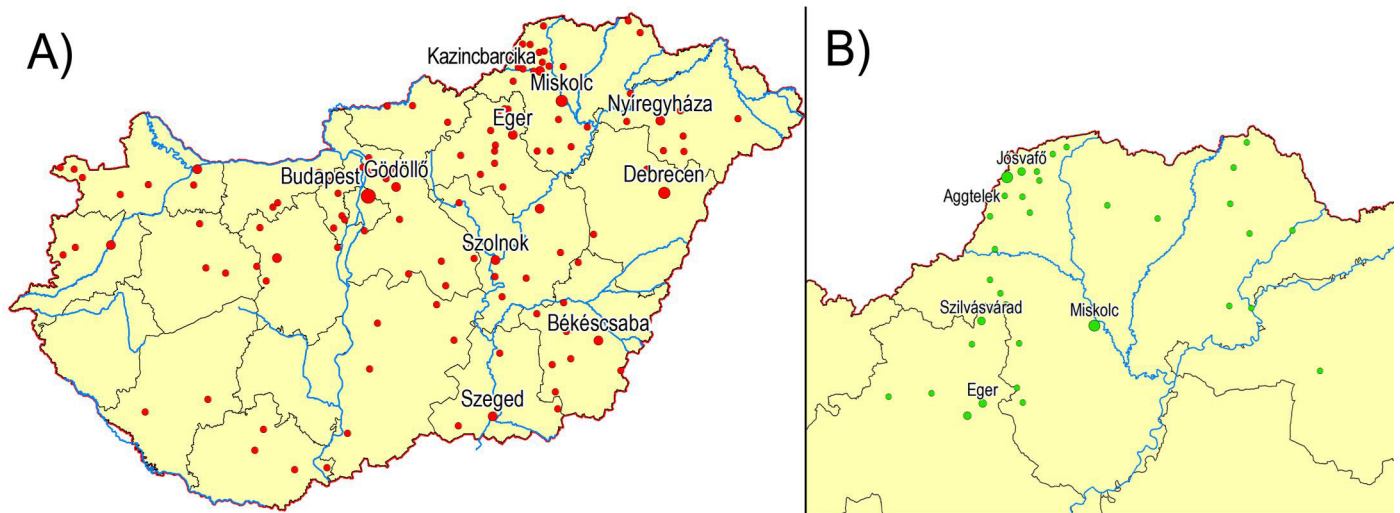
A) TÁJ ÉRTÉKEI A HELYI LAKOSSÁG SZERINT

B) TÁJ ÉRTÉKEI A TURISTÁK SZERINT

3. ábra: A táj értékei a helyi lakosság (A) és a turisták (B) szerint

4. ábra: az ANP turizmusának térkapcsolatai Magyarországon. Az Aggtelekre látogató, kérdőívezett turisták lakóhelyei (A) és szálláshelyei (B). A piros/zöld körök mérete a turisták számával arányos

helyieknek elsődleges érték az erdő, mivel ez közvetlenebb erőforrás és tapasztalat számukra, bár csak kicsit lemaradva követi ezt a barlang. A turisták értékrendjében érthető módon erősen kiugrik a barlang, és az erdők mögött megjelenik a felszín karszt is mint érték, miközben ez utóbbi a helyiek szemléletében csak lemaradva jelentkezik.

Áttérve a turista kérdőívek értékelésére, egy fontos észrevétel, hogy a kitöltők 78%-a (!) visszatérő utazó, és 35% az, aki már legalább ötször járt ezen a vidéken. Aggtelek megközelítése ugyanakkor problémás, legalábbis tömegközlekedéssel, ezért az emberek 85%-a autóval érkezik, 7%-a különbusszal. 70% családdal jött, szervezett utazásban pedig mindössze 6%, ez utóbbi érték mindenképp nagyon alacsony, és kimaradó lehetőségekre utal. A turizmus szempontjából egy további hátrányos adottság (vagy legalábbis tény), hogy a turisták 58%-a csak egy napra érkezik, 25%-a 2-4 napra, és mindössze 17% tölt el itt több mint 5 napot.

Térbeliség szempontjából fontos, hogy a barlang „vonzáskörzete” hogyan oszlik meg (4. ábra), látható, hogy a Dunántúlra is elér ugyan, de az ottani városokból már csak jóval kevesebb ember érkezik. A szálláshelyek és a barlang mellett megtekintett egyéb látnivalók alapján egyértelműen kirajzolódik, hogy a Bükköt és a Zemplént, Egert, Miskolcot, Lillafüredet, Szilvásszáradot stb. is magába foglaló összefüggő turisztikai desztinációban érdemes gondolkodni. Megjelennek az egyéb látnivalók felsorolásaiban a határon túli célpontok is (Dobsina és más, közelebbi barlangok; Betlér, Kassa, Szádelői-völgy), de korántsem akkora hangsúllyal, mint lehetne.

Aggtelekre a turisták 67%-a csak a Baradla-barlang miatt érkezik. Felszíni túrát mindössze a látogatók ¼-e tesz. Ennek némiképp ellentmond, hogy a tanösvényeket viszont 49%-uk nagyon fontosnak, 43%-uk kicsit fontosnak érzi.

Izgalmas kérdés, hogy milyen információk alapján érkezik ide a turista. Legtöbbször (57%) az iskolai tanulmányokat jelölték meg, mint ismeretforrást. Nyilván az aktuális információk is számítanak, de Aggtelek számára úgy tűnik kulcskérdés, hogy az „Aggteleki-cseppkőbarlang” már az iskolában bekerül a fejekbe. Ennek a megőrzésére oda kell figyelni, és noha barlangász körökben gyakran lenézően kezelik, ha valaki még a barlang rendes nevét (Baradla) sem ismeri, azért az „Aggteleki-cseppkőbarlang” kifejezésnek az oktatás, és a hely megnevezése miatt továbbra is nagy jelentősége van. A látogató motivációkat erősítheti a NP, illetve a Világörökség titulus is, de az előbbi mindössze 27%, az utóbbi pedig 33% esetében volt jelentős, ami persze nem elhanyagolható, de elmarad a közoktatás súlyához képest.

4. Következtetések

A helyi lakosok életében mindenképpen meghatározó jelentőségű az ANP jelenléte, részben a személyes kapcsolatok, részben a munkahelyek, részben a turizmus révén. Számos előnyt, de sok korlátozást, sérelmet is érzékelnek a helyi lakosok. Ugyanakkor összességében megállapítható, hogy az ANP és a környék települései társadalmi-gazdasági helyzetükben a környékhez viszonyítva jobban állnak, de ez nem mindig tudatosul a fejekben.

A Baradla-barlang a terület turizmusában ma is szinte egyeduralgó helyet foglal el. Kis túlzással mondhatjuk, hogy nem a NP-nak van barlangja, hanem a barlanghoz tartozik egy NP. A turizmus erősítését mindenki kívánja (a vezetés, mert csökkennek a központi források, és ezeket pótolni kell; a lakosság, mert munkalehetőségeket remél), ebből a szempontból lehetőséget jelenthet a nagyobb területi egységekben való gondolkodás és a határon túli részekkel való szorosabb turisztikai együttműködés. Azonban a turizmus önmagában nem lesz képes megoldani a mikrorégió súlyos problémáit, a munkanélküliséget, az előreledést, a roma etnikummal növekvő jelenlétével összefüggő gondokat.

A fentiekhez még hozzá kell tenni, hogy számos további kérdés tárgyalását a terjedelmi korlátok nem tették lehetővé, emiatt az itt felvázolt kép sem tekinthető teljesnek.

Köszönetnyilvánítás

A kutatást a NKFIH K124497 sz. projektje támogatta.

5. Irodalomjegyzék

Dowling, R. K. – Newsome, D. (Eds) (2006): Geotourism. Elsevier.

Frost, W. – Hall, M. (Eds) (2009): Tourism and National Parks: International perspectives on development, histories and change. Routledge, New York.

Mose, I. (Ed) (2007). Protected areas and regional development in Europe: towards a new model for the 21st century. Ashgate.